

De economie van oorlog en vrede

Half maart werd de gemeenschap van economen verblijd met een brief van de initiatiefgroep van 'Economen voor vrede', waarin alle economen worden opgewekt lid te worden van een nieuw op te richten Nederlands-Vlaamse afdeling van de reeds bestaande Amerikaanse organisatie ECAAR (Economists Against the Arms Race), waarvan vele coryfeeën lid zijn. Inmiddels heeft oprichting van deze vereniging op 16 mei jongstleden plaatsgevonden.

Ik heb mijn bedenkingen tegen de opzet van de vereniging. Uiteraard ben ik zoals een ieder voor vrede, maar acht dit zo'n vage doelstelling dat ze zinloos is. Waar het om gaat is niet vrede maar veiligheid, het scheppen van een zodanig materiële afweer dat een potentieel oorlogszuchtige tegenstander wordt weerhouden of zijn wensen intoomt. Het vaststellen van de omvang en aard van oorlogsdreiging lijkt mij in hoofdzaak een zaak van deskundige politici en militairen, waarbij economen een rol kunnen vervullen bij het kwantificeren van deze gevaren en het denken over de geëigende middelen om deze het hoofd te bieden.

Het zijn niet alleen de vredeseuforie of de hoop op het binnenhalen van vredesdividenden in de huidige internationale situatie, die me zorgen baren, maar de reeds eerder bij Tinbergen e.a. te bespeuren afkeer van het militaire bedrijf. Eenvoudig gezegd, zij beschouwen militaire uitgaven als verspilling, als dienend voor goederen en diensten die niet geconsumeerd kunnen worden of onnuttig zijn.

Uit de in de brief van de initiatiefgroep genoemde gebieden voor analyse proef ik dezelfde sfeer van onbegrip voor militaire zaken. Ik kies er een aantal uit, die mij representatief schijnen. Men wil bij voorbeeld onderzoeken: (a) welke veranderingen nodig zijn om een herallocatie van middelen van militair naar niet-militair gebruik mogelijk te maken, (b) wat de mogelijkheden en problemen zijn bij conversie van militaire naar civiele productie, (c) hoe de dynamiek van onderzoek en ontwikkeling van nieuwe wapensystemen kan worden beheerst en hoe de betreffende schaarse middelen een betere besteding kunnen vinden, en (d) wat de gevolgen zijn van de bewapeningswedloop en de wapenhandel voor de problemen van de ontwikkelingslanden.

De 'Economen voor Vrede' lijken bij dit alles te vergeten dat in een onzekere wereld wapentuig zijn waarde ontleent aan zijn beschikbaarheidsnuttigheid, om te gebruiken als de nood aan de man komt. Adam Smith wist het al beter. Levend in een turbulente tijd, stelde hij vast dat de eerste plicht van de overheid is het beschermen van de maatschappij tegen het geweld van buitenlandse aanvallers. Hij noemde het kriegsbedrijf zelfs "the noblest of all arts".

Natuurlijk juich ik het toe, zoals vrijwel een ieder, dat er thans zicht komt op een werkelijke vermindering van de conventionele en nucleaire bewapening, in hoofdzaak door het doorgebroken inzicht bij Gorbatsjov en de zijnen, dat met steeds meer wapens niet meer veiligheid wordt gekocht. Onderhandelingen in Genève en elders zullen nu tot zorgvuldige afspraken moeten leiden over een wederzijdse vermindering van strijdkrachten en militair materieel. Maar daarmee zijn de potentiële vuurhaarden niet geblust. Men denke aan het Midden-Oosten, de oplevende etnische conflicten in Midden- en Oost-Europa, het geschil tussen India en Pakistan over Jammu en Kashmir om van China, waar de repressie weer hoogtij viert en de gedwongen assimilatie van minderheden voortduurt, niet te spreken. (Terloops zij hier opgemerkt, dat het militaire bedrijf in ontwikkelingslanden een zaak apart is; men bouwt een buitensporig apparaat op ten einde de binnenlandse vijanden de baas te blijven.) Het komt mij dan ook voor dat voor een afgeslankte NAVO met het oog op onze veiligheid nog een belangrijke taak is weggelegd.

Zo lang de vereniging van Economen voor Vrede niet enige van mijn desiderata heeft opgenomen in haar statuten, zie ik geen reden om toe te treden. Primair dient de militaire bedrijfstak serieus te worden genomen. Secundair zou pas nadat de behoeften voor een optimale defensie ter wille van onze veiligheid zijn vervuld, over andere prioriteiten moeten worden gesproken.

W. Brand

De auteur is emeritus hoogleraar economie, Rijksuniversiteit Leiden.